

gyökértelen vízi növény; előfordul déli Európában (Nagyvárad közelében is), Ázsiában és Ausztráliában. 2. a *Drosophyllum*, egyetlen faja Portugáliában és Marokkóban él. 3. a *Roridula*, két faja a Jöreménység fokán fordul elő. 4. a *Byblis*, melynek két faja Ausztráliára szorítkozik.

Mindezek a növények mirigyeselek és váladékuk savanyú, az állati anyagokat feloldják, s valószínű, hogy fel is szívják. A család képviselőinek életműködése tehát fölötte megegyezők.

A *Pinguicula*, az *Utricularia*-félék* a *Nepentes*, a *Darlingtonia* és a *Sara-*

* Az *Utricularia*-félékről s az *Aldrovandáról* lásd a „Term.-tud. Közlöny“ 1875-ik

enia többé-kevésbé szintén rovarfogó növények, de életjelenségeiket még nem tanulmányozták elég részletesen.

Feltetjük az elmondottak után, hogy az ismertett tulajdonságok az illető növényeknek csakugyan hasznukra szolgálnak s létezésüknek egyik feltételét képezik. Láttuk, hogy az ingerlékenység s a vele járó mozgás, az emésztőképesség és a villamos áramok nemcsak az állatok kizárólagos tulajdonai, hanem előfordulnak a növényekben is, ha céljaik megkívánják.

évi kötetében (VII. köt., 327. l.) levő közleményt; a Magyarországon előforduló rovarfogó növényekről pedig a jelen kötet 38 és következő lapjain található cikk ad bővebb tájékoztatást.

APRÓBB KÖZLEMÉNYEK.

Á L L A T T A N.

(Rovatvezető: KRIESCH JÁNOS.)

(5.) KI FEDEZTE FEL A PHYLLOXERÁT MAGYARORSZÁGON? — A múlt évben a Phylloxera-kérdés ügyében tartott enquêten Deiminger tanár a Phylloxera felfedezésére vonatkozólag következőket mondotta: „1874-ben Temesvárott a postán véletlenül egy szőlőveszsző-csomag felnyitott, melyet a postakezelő tiszt Phylloxerával inficiálva vélt s e miatt visszatartott. E csomagot egy főreáltanár górcsővel megvizsgálta és azt Phylloxera-mentesnek találta. Midőn azonban ez M.-Óvárort górcsővel megvizsgáltatott, a szőlőveszszők Phylloxerával teljesen inficiálva találtattak.“

Erre nézve a „Délmagyarországi Természettudományi Társulat“ Emich G. úrhoz, ki mint a k. m. Term.-tud. Társulat egyik megbízottja vett részt az enquêten, a társulat elnöke és titkára által aláírt hivatalos levelet intéz, melyben az igazi tényállás felderítése céljából adatokat közöl s nevezett buvárunkat felkéri, hogy ezeket a k. m.

Term.-tud. Társulattal is tudassa, mint-hogy említett előadás által ez is „téves információt nyert.“

Ennek megfelelőleg Emich G. úr a levelet a titkársághoz tette át. A titkár azt f. é. márczius 21-ikén tartott választmányi ülésen előterjesztette, s a választmány a tényállást a „Közlöny“-ben közzétenni határozta.

A Délm. Term.-tud. Társulat nyilatkozata szerint a Phylloxera vastatrix 1875. évi augusztus végén fedeztetett fel G e r g e r E d e távir dai főtiszt s a társulat buzgó tagja által Temesvárott.

G e r g e r E. rég ideje foglalkozik górcsói vizsgálatokkal s részletesen tanulmányozta a Phylloxera kérdését. Az ország több vidékéről hozatott szőlőveszszőket vizsgálatok céljából, de Phylloxerát nem talált. 1875. augusztus vége felé egy barátja küldött neki néhány szőlőveszszőt papírba göngyölve, a pancsovai szőlőkertekből. E veszszőket tulajdonosa még a górcsói vizsgálatok előtt visszakérte s G. úr csak a csomagoló

papírban levő hulladékot vehette vizsgálat alá. És ezen a papíron a Phylloxera vastatrix jelenléte kétségtelenül megállapított. Így lett constatálva, hogy a pancsovai szőlők inficiálva vannak.

G. úr erről azonnal értesítette a m. k. földmív. miniszteriumot és 1875 szeptember 1-én egy Pancsován felfedezett Phylloxera-praeeparatumot is küldött a nevezett miniszteriumhoz. Ha-

sonlóképen értesítette a temesvári főkapitányságot is. A földművelési miniszterium (Simonyi s. k.) október 26-ikán 20747. sz. a. kelt leiratában meg is köszönte Gerger E. úrnak figyelemztetését és fáradozását.

És így a *Phylloxera vastatrix* felfedezésében az elsőbbség érdeme a Délm. Term.-tud. Társulat egyik buzgó tagját, Gerger Ede urat illeti meg.

V E G Y T A N.

(Rovatvezető: WARTHA VINCEZ.)

(2.) MAGYARORSZÁG ÁSVÁNYVIZEI.
Ha a Természettudományi Közlöny 8 év alatt megjelent 88 füzetét átolvasuk, meglepetéssel tapasztaljuk, hogy hazánk ásványvizei e folyóiratban igen mostoha bánásmódban, vagy helyesebben mondva mellőzésben részesültek. Pedig alig van az egész világon ország, melynek akár minőlegesen, akár mennyilegesen, aránylag annyi ásványvíz-forrása lenne mint épen Magyarországnak. E források, tudományos és nemzetgazdasági szempontból, a jelenleginél nagyobb figyelmet érdemelnének. A Természettudományi Közlönynek nyolcz évfolyama egyedül csak egy pár hazai ásványvíz elemzésének eredményét hozta rövid kivonatban.

Ez okból nem tartom korszerűtlennek a Természettudományi Közlönyben némi kis helyet igénybe venni, hogy a magyar ásványvizekről és ide vonatkozó ismereteink jelenlegi állapotáról rövid áttekintést nyújthassak.

Mindcnek előtt szükségesnek tartom előrebocsátani, hogy szerény ismertetésem nem lesz elegendő kimerítő, és nem is lehet, mivel az ásványvizek tanát eddig nálunk nem igen mívelték rendszeresen vagy behatóbban és mivel erre vonatkozólag megbízható adatok még több tekintetben hiányzanak. Ritkán találkozott természetvizsgáló, ki valamely vidéknek ásványvizeit beható, rendszeres elemzés alá vette volna és még ritkább az az eset, hogy az egyik vagy másik vegyész a költséges működésében valamely oldalról anyagilag támo-

gatták volna. A mi pedig e téren újabb időben történt, nem tudományvágyból, hanem üzleti czélokra egyedül a vállalkozó forrásbirtokosok költségén és megbízásából léteztet. A jelen század negyvenes éveiben többször bizottságok is alakultak, melyeknek feladata volt: Magyarország ásványvizeit minden tekintetben megvizsgálni; azonban, mint a tapasztalás mutatta, ezen bizottságok a vizsgálás eredményeiről nyomokat sem hagytak hátra; és habár ásványvizeink tüzetes tanulmányozását általánosán szükségesnek találták, a mostoha viszonyok a szép tervek végrehajtását mindekkoráig gátolták.

Ily körülmények közt hazánk ásványvizeinek ismerete tudományos és gyakorlati tekintetben nem fejlődhetett; hiszen mostanig a szükséges adatok nemcsak az összes ásványforrások tulajdonságairól hiányoztak, hanem még ezek helyéről és számáról sincs biztos tudásunk.

Ásványvizeinknek helyére és számára nézve Kovács S. E., valamint Hunfalvy János urak* ugyan közöltek számokat, de azok csak közelítő becslésen alapulnak. Én az idevágó szakirodalomból az illető adatokat összegyűjtve, azon eredményre jutottam, hogy hazánkban közel 1500 helység van, melyben leg-

* V. ö. Kovács Seb. Endre „A víz élettani tekintetben...” című székfoglaló értekezését a m. tud. Akadémia „Értesítő”-jének I. kötet IV. számában (1859) és Hunfalvy János: „A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása” (1865) című munkáját.

alább ásványvízforrás, ha nem forrás-csoport létezik. Saját tapasztalásom alapján azonban mondhatom, hogy a közlött szám a valóságnak meg nem felel; azért ezen lajstromból sok név lesz kihagyandó és sok új felveendő. Így tapasztaltam, hogy Gömörmegyében, melyet a m. tud. Akadémia megbízásából az ott előforduló ásványvizek kémiai megvizsgálása céljából utaztam be, több oly helyen, hol az eddigi adatok szerint ásványviznek kellett volna lenni, ásványvizet nem találtam, míg más községekben, melyekről a szakirodalom említést sem tesz, erős savanyúvizekre bukkantam. Így tudom Szabolcs megyének főorvosától, Dr. Szabó Dávid úrtól, hogy ezen megyében sokkal kevesebb helységben van ásványvíz, mint a megnyit a hydrographiai munkák felsorolnak.

Hogy ez ügyben határozott adataim legyenek, pár év előtt oly férfiakhoz fordultam, kiktől bátran feltehettem, hogy a megyékben levő ásványvizekről tudomásuk van; de sajnosan kellett tapasztalnom, hogy nagyjából nem is válaszoltak. Ezt nem a közönynek, hanem inkább ez ügyben való járatlanságnak tulajdonítom. Ha magam meg nem győződtem volna, nem is hinném, mily csekély figyelembe részesítik némely helyen az ásványvizeket.

Ásványvizeink helyéről és számáról biztosan keveset, s összes forrásaink természettudományi sajtóságairól még kevesebbet mondhatunk. Közel 200 helyről (tehát az 1500 helynek nyolczadrészéről) több mint 300 kémiai elemzést ismerek, melyek már részint közölve vannak, részint a források birtokosainak szívességéből jutottak kezemhez, hogy alkalmilag közlétegyen.

A vízelemzések aránylag csekély száma még csekélyebbre süllyed, ha az újabb időben végrehajtott és hitelt érdemlő vegyelemzéseket vesszük csak tekintetbe. A színkép-elemzés feltalálása, a térfogati elemzések tökéletesítése és a vizsgálás többi módjainak fejlődése nyújtotta csak azon érzékeny eszközo-

ket és módokat, melyek segítségével a minőleges és mennyileges vegyvizsgálatok pontosan végrehajthatók. A jelen század első felében működő chemikus-ilyenekkel még nem rendelkeztek. Ha tehát az ásványvizek elemzését csakis az új korszaktól (1860-tól) kezdve méltatjuk figyelemre, akkor legfeljebb 52 helyről közel 100 vízelemzést szabad tekintetbe vennünk.

Félreértések elhárítása végett szükségesnek tartom kijelenteni, hogy a régibb időbeli elemzőket és működésüket nincs szándékom megvetni; ők nagy bajjal és korlátolt viszonyok közt csak azt tették, mit a tudomány akkori állása szerint elérni képesek voltak és e szempontból az elemzéseik eredménye is méltánylandó.

Különben a régi elemzések nem is mind hasznavehetetlenek, s az újabb elemzések eredményei nem kivétel nélkül alkalmazhatók.

A magyar ásványvizekkel foglalkozó *szakirodalom* elég terjedelmes, és az idevágó munkák két csoportra oszthatók, a szerint, a mint vagy új adatokat tartalmaznak, vagy az elszórt adatokat összegyűjtve a hazai ásványvizek ismeretéről áttekintést nyújtanak. Az egyes ásványvizek elemzését tárgyaló dolgozatok, nagyjából a kir. m. Természettudományi Társulat régibb kiadványaiban található, jelenleg pedig többnyire a m. tud. Akadémia kiadványaiban jelennek meg. Az áttekintést nyújtó munkák gyéren jelenteg meg és jelenleg a meglevők sem igen használhatók, amennyiben elavultak és az egész országra nagyjából ki nem terjednek. Az újabb időben — tudtommal három ily csoportosító munka kézirat van befejezve és vár kiadásra. A szakirodalom és az érdekelt közönség talán sokat nyerne, ha a három szerző egyetértőleg egy közös munkát adna ki.

A külföldön megjelenő ilynemű munkák, Közép- vagy egész Európának ásványvizeivel együtt hazánkéit is tárgyalják, hanem többnyire röviden és igen hibásan. Taval egy ilyféle német

munka jelent meg, mely a magyar helyneveket eltorzítja, a vizsgálati eredményeket hibásan közli, sok jeles ásványvizet elhallgat és más nem létezőket leír. E munkát alkalmas helyen bírálat alá vettem.*

Nemzetgazdasági szempontból nagyon sajnós, hogy ásványvizünket figyelembe nem veszik. Hazánk, mely tudvalevőleg leginkább földműveléssel foglalkozik, a gyakori elemi csapások következtében időnként érzi a pénzhiányát. Ezt a bajt lehetne talán enyhíteni, ha a gazdag hazai ásványvizeket, melyek nagyobb részben értékesítés nélkül a legközelebbi patakba folynak, nagyobb figyelembe részesítenők; ez által — azt hiszem — nem megvetendő tényezőt nyernénk hazánk pénzügyi egyensúlyának biztosításában.

A külföldről nagy mennyiségben hoznak be ásványvizeket asztali vagy orvosi czélokra, noha a meglevő kémiai elemzések kimutatják, hogy minden egyes külföldi vizet egy vagy több hasonló természetű magyarországi ásványvizzel pótolhatnánk.

Hogy ásványvizeink bátran versenyezhetnek a külföldiekkel, az nem vérmes hazafiúi képzeldős: mutatja a budai keserűvíz. A megkivántató kezelés és utánajárás sokat tesz. Még nincs 25 éve, hogy Budán az első keserűvízforrást találták és ma már oly nagy mennyiségben fogyasztják e vizet, hogy évenként több mint egy millió palaczk jut kereskedésbe. Hogy a palaczkok, ládák és egyéb a csomagoláshoz és elszállításához szükséges tárgyak előállításához más iparágak és munkások sokat keresnek, fölösleges itt bővebben fejtegetni. Hogy az ásványvizzel való kereskedés nyereséges, kül- és belföldi példák bizonyítják. A csehországi Karlsbadban a vállalkozó f. é. január 1-étől kezdve évenként csupán a vízkereskedés engedélyéért évenként 70.000 forintot fizet; Borsz-

ken pedig, minek előtte az ügyet a bizottság maga kezelte volna, a vállalkozó 52.000 ftnyi évi haszonbért fizetett.

Hogy hazánk ásványvizei, egynehánynak kivételével, a kivánatos alkalmazásban és értékesítésben nem részesülnek, nagyobbára annak tulajdoníthatjuk, hogy még nincsenek kellően megvizsgálva és általában nem igen ismeretesek. Mindenek előtt azt szükséges határozottan tudni, hol vannak ásványvizek, melyek ezek közül a vizsgáltatásra és megismertetésre érdemesek, s melyek méltók a helyi viszonyok és nemzetgazdasági szempontból támogatásra. Említettem, hogy néhány év előtt iparkodtam a hazai ásványvizekről teljes jegyzéket összeállítani, de adatok hiánya miatt czéloomat el nem értem. Ez ügyben most tisztelt tagtársaimhoz fordulok, kik az ország minden részében elszórva laknak és ügyszeretetőktől vezéreltetve nékem pár hét alatt sokkal több adatot küldhetnek, mint a mennyit magam, vagy a legbuzgóbb természetvizsgáló pár év alatt képes volna összegyűjteni és felkeresni.

Felkérem tehát a hazai ásványvizismeret érdekében a Természettudományi Társulat tisztelt tagjait, hogy községükben vagy szomszédságukban létező ásványvizeknek (azaz minden a közönséges tiszta ivóvíztől eltérő sajátágokkal bíró forrásvizeknek) számát és hollétét velem (Budapest, Tabán, 605) pár sorral tudatni sziveskedjenek. Ha az egyes forrásról, helyén kívül, még más adatokat és bővebb leírást (a viznek szagát, ízét vegyelemzését, tapasztalt gyógyhatását stb.) is nyerhetnék, az összeállítandó adatgyűjtemény még tökéletesebb lenne.

Tisztelt tagtársaimra bizom tehát, hogy eddig elhagyott hazai ásványvizeink ismeretének fejlődéséhez alapot vessenek. Hathatós tényezője lehet ez a társadalmi jólétnek, mely állami és nemzeti létünkkel oly szoros összefüggésben áll.

Budapest, 1877 februárhóban.

BERNÁTH JÓZSEF.

* V. ö. az „Orvosi Hetilap“ 1876. évi 31-ik számát — és a „Pester medizinisch-chirurgische Presse“ 1876. évi 52-ik számát.

TUDOMÁNYOS MOZGALMAK A HAZÁBAN.

(4.) ÁLLATTANI IRODALMUNK ÉS A NAPI-SAJTÓ. — Olvasóink tudják, hogy f. évi február hó végén a Természettudományi Társulat kiadásában egy állattani monographia jelent meg Dr. Bartsch Sámuel úrtól: „A sodró-állatkák és Magyarországon megfigyelt fajaik“ cím alatt. E kötet megjelenése alkalmából a „Fővárosi Lapok“ egyik munkatársa a következő sorokat írta a márczius elsei fővárosi hírek rovatában:

„A Természettudományi Társulat ismét egy igen derék monographia kiadásával gazdagította tudományos irodalmunkat. Derék monographia, csak (nehány hasonszorú társával) az a hibája van, hogy finoman részletezett ékítmény, karyatid egy olyan palota falán, a melynek még sem alapja, sem födele, de még — fala síncs. Magyar állattani literatúrának hívják ezt a palotát. Azaz áprért kimondva: van könyvünk a rotatóriákról, a bodobácsfélékről s még egy pár (legszorosabban tudományos) tücsök-bogárról de nincs magyar könyvünk, a melyből zoológiai műveltséget tudnánk magunknak szerezni, hogy azokat a szörzálhasgató, detailzó (persze a mellett igen becses, érdeemes) műveket megérthessük. Nincs a tudomány jelen színvonalán álló állattanunk, összehasonlító boncztanunk, nincs monographiánk hazánk egy gerinces osztályáról vagy rendéről sem, a mi pedig százszor elébbvaló, százszor szükségesebb, hasznosabb volna, mint a Természettudományi Társulat legújabb kiadványai, melyeknek értelme és fontossága lehet az angol, francia vagy német irodalomban, de nem nálunk, hol még csak nagyolni kellene (és pedig a nemzet érleke kívánja, hogy mennél elébb) s nem filigrán (de ismételjük: magokban véve nem értéketelen) dolgokkal bibelődni. E pár sossal azok figyelmét akartuk e körülményekre fölhívni, a kik a nagyérdemű Természettudományi Társulat könyvkiadó ügyeit és megbízásait intézik. A társulat kezéből jövőre egy gyakorlatiabb, kevésbé elvont, általánosabb művet hálásan, örömmel fogadnának nemcsak a tagok, de a hazai tudományosság is. A lygaeidákra, sodróállatkákra, aztán jöhetne pár év múlva a sor, ha már birjuk Magyarország nehány gerinces rendének monographiáját, mi a hazai zoológiára bizony életbevágó. Építsük meg elébb azt a palotát alapostól falastól, tőztöstől, s csak aztán rakjuk rá a karyatideket, szélkakasokat, mert azok, ha magokban véve szépek, jók is, hasznavehetlenek. koraiak, sőt nevelés-gesek egy épületen házon.“

E sajátos felfogású nyilatkozatot, minthogy egy nagy elterjedésű, előkelő napilapban jelent meg, nem hagyhattuk szó nélkül. Fölkértük Herman Ottó urat, írta a Természettudományi Közönybe a társulat állattani működéséről egy felvilágosító cikket, melyből a „Fővárosi Lapok“ munkatársa és a netán vele egyformán gondolkozók tájékozódást méríthetnének.

Herman Ottó cikke, ime itt következik:

Abból az ötleből, hogy a Természettudományi Társulat kiadta Dr. Bartsch Samu monographiáját a „Sodró-állatkák“-ról, ismét hallhattuk a napi sajtó szavát; a „Fővárosi Lapokét“ is.

Mi tőrés-tagadás benne, de úgy tesszik, hogy itt-ott egy kis fogalomzavar is kihangzott azokból, a mik a megjelent műre sbből kifolyólag a Természettudományi Társulat eredeti kiadványaira nézve elmondatk, s így a fogalmak tisztítása indokolva van.

Hogy én vállalkozom rá, ezt ne tessék tolakodásnak vagy fontoskodásnak venni. Ismerem a társulat beléletét, irányát, a rugókat, a melyek apparatusában működnek; a leíró állattani kiadványokhoz rendszeren van némi közöm. és — sokat érintkezem a napi sajtó emberével. Innen tudom: mit a d az egyik, mit a r a másik; a hozzászóláshoz tehát volna némi illetékességem is.

Mit akar s mit nyújt a Természettudományi Társulat a leíró természetrajz terén? Lássuk az e kérdésre tartozó feleletet.

A társulat működésének minden mozzanatával a magyar közművelődés fokozását célozza. s kettős irányban igyekszik céljai felé. Az egyik irány a népszerűsítő, mely a nagy körre tartozó, tudományosan megállapított tételeket és igazságokat a telhető legnagyobb körben terjeszti is; a közműveltség emelése mellett a gyakorlati élet szükségéit úgy igyekszik fedezni, a mint azokat a folyton haladó szellem mind magasabb és magasabb színvonalra emeli.

A mondott, terjesztő irány megbírlására a napi sajtó — beleértve a szépirodalmi, társadalmi s mindamaz irodalmi közeget is, a mely a társadalom közéletének rovatot szentel — kiválóan hivatva van; hozzászólása jogos és üdvös, mert a sajtó e része kifejezője a közvéleménynek s egyedüli megbízható fokmérője annak a hatásnak, a melyet a terjesztő irány gyakorol. Sőt a sajtó szava itt valóban irányadó, mert a társulat e szóhoz alkalmazza eljárását. Ezt az irányt szolgálja a társulat havi közönye.

könyvkiadó vállalata s legújban a népszerű előadások gyűjteménye. Ezeket, azt hiszem, tisztában gyűjtjük, s ezáltal nem kívánok arról szólni: miképen teljesíti a sajtó e mondhatatlanul fontos kötelességét.

A másik irány a tisztán szakszerű, szigorúan tudományos irány. Ennél is számot vet a társulat a nemzet aspiratioival; de magasabb értelemben. Mert noha működésével az ország határát nem hagyja el: a működés módjával a kulturális közvéleményére is céloz, ennek is demonstrálja, hogy kulturálisan vagyunk, mert megértjük a kor-szellem legmagasabb követeléseit is. Itt a tudomány előbbre való viteléről is van szó; a törekvés és eredmény megbírálására a szakkörök az illetékesek; a napi sajtó úgy illetékes, ha rovatot tart, a melybe szakemberek írnak, egyáltalában csak akkor illetékes, ha ahhoz értő tollhoz folyamodik.

Ezt az irányt szolgálják a társulat megbízásai, a melyek úgy mint a tehetségek megvannak és vállalkoznak, fogadhatba vétetnek. A mit az előbbi tételben hangsúlyoztam, azt jól kell megjegyezni, mert alább rákerül a sor.

Az ebben az irányban folytatott működés köve van ahhoz a módszerhez és azokhoz a szabályokhoz, a melyeket a világirodalom megállapított s következetesen alkalmaz is; Mihelyt e módszert nem re-spektáljuk, fogalomzavart idézünk elő ott, a hol a fogalomtisztázás a legfőbb cél.

A természeti jelenségeit rokonságaik szerint csoportosítjuk, a csoportok megfigyelését szóval és rajzzal való rögzítést a bennünk lakozó tehetséghez képest felosztjuk egymás között, s e rögzítést oly módszer szerint hajtjuk végre, a mely a tudományos világban érvényes, oly értelemben mint érvényes a számtanban a tiz számjegy, melynek segítségével magunk is dolgozunk, s azt, a mit elértünk, másokkal is megértetjük. A módszer e közössége nélkül megszűnnék a tudomány előmenetele, mert elesnénk attól, hogy többen egy irányban haladhassunk.

No, de kössük a fejtegetést példához. Mi van hát azokban a Lygaeidákban, prűs-kökbén-bogarokban, pókokban és sodró állatkákban, a melyekről fitymáló hangot, rossz hasonlatot is hallottunk.

Mindezeknek a dolgoknak a kulturális népeknél fejlett irodalmuk van, mert teljes értékű részei a természetnek hatnak, e hatást ismernünk kell, mert csak így állhatunk meg magunk is a természetben. Kicsinyek, nagyok, szépek vagy csúfak-e ezek a lények, az a gondolkozó ember előtt nem kérdés: keresi létük hatását; s úgy a mint ezt megtanulja, pozitív tudást szerez, azt h mi az embert kiemeli a pusztá állatvilágból. Ezért érdemes fáradozni.

Az a világirodalom azután nem egyszer azt mondja: ez s ez a viszony még nincsen tisztázva, mert a kutatás még nem terjedett ki, többi között, Magyarországra; e föld egy ismeretlen tér. Nos, ha a szakirodalom nem is mondja, de azt tartja, hogy barbárok által lakott tér, kik nemhogy a világirodalomba befolyának, de arra nem is képesek. És ime, egy szép napon Mr. Putou Franciaországban, Mr. Scudder Salem-ben az Océanon túl, Mr. Stal Stockolmban a magyarföld, a terra incognita Lygaeidáiról is értesülnek, a melyek tulajdon azon módszer szerint vannak tárgyalva, mely általánosan el van fogadva s lehetővé teszi azt, hogy az angol megértse a magyart, ez a muszkát, ez a francziát stb., e munkafelosztásból bontakozzanak ki azok a tudományos tételek, a melyek a tudást egyáltalában előbbre viszik, azok is, a melyek népszerűsítésre valók. Terünket nem jelölik többé kérdőjellel, nem tekintenek többé barbárokul. — Hát kár ezt fitymálni s kár rá rossz hasonlatokat faragni.

„Igen, de mikor ezek a könyvek oly irtóztatónak száraznak!” Szinte hallom a hangot. Száraznak keres; de kedves, hű és igaz társalgói, vezetői annak, a ki a természet keblén tudást keres. Kívesszük azt a kis lényt a rét nyüzsgő világából, s ime, az a száraz könyv megmondja nekünk, hogy ilyen és ilyen tulajdonságai vannak, hogyan és mivel él, hogyan szaporodik; ezzel szerzettünk ismeretet és egy ismerőt; a néma természet beszélni kezd hozzánk és minden szava a mily gyönyörködtető, oly tanúságos is.

Láthatjuk, hogy e könyvek a mily mértékben befolyának a világirodalomba, reánk is tartoznak.

„De mikor az a Schleiden oly szépen ír a növényekről, Brehm — no és még Darwin az állatokról, hát nem ez a volta-képeni tudomány?”

E szépség virág, de nem gyökér; s mielőtt hogy Schleiden kitarhatta volna költészetét, Darwin mélységes kedélyének világát: a „száraz” könyvek vezetése mellett járták be az élő természetet, s az így szerzett tanúságot úgy köszönték meg, hogy ők is irtak „száraz” könyveket, melyek másokat kalauzsolnak — tovább.

A mit ők most mivelnek, az olyan mint egy szép symphonia, előadva egy jó zongorán, mely egyes billentyűkből, bizonyos módszer szerint hangolt húrokból áll, s mely nélkül a legszebb zene is csak irott malaszt. A „száraz” szakkönyvek szintén ily módszeren hangolt húrok, a praedestínált mester úja symphoniákat, a kontár körme zavaros hangot csal ki belőlök . . . A magyar symphoniákhoz most gyűjtjük a húrokat s mihelyt készen lesz a hangskála, megjelen a mester, a ki megszólaltatja, — A baj csak az, hogy

a sajtó nagy része már most kívánja. várja azt, a mi lehetetlen.

A miket eddig mondtam, azokat az általános ítéletre értettem.

A sodró-állatkák ötletéből azonban még egy más hangot is hallottunk, mely ékesen bár, de bizony csak helytelenül szól; adta a „Fővárosi Lapok“ 54-dik száma. s minthogy egy nagyvelterjedésű, előkelő közlöny adta nem vesztegetés a helyreigazító szó, annál kevésbbé, mert az illető referens tolla el-árulja, hogy tulajdonosa máskülönbén az állattan híve. No. de azért megesett rajta, hogy különösen harminczkilenc sorban körülbelül épen annyi tévedést kövessen el. — Ő a sodró-állatkák monographiáját „hasonszörű“ társaival együtt finoman részletezett ékítménynek tartja olyan palotán, a melynek se alapja se fala; ez a palota a magyar állattani literatura. Ez merőben nem áll, mert ezek a „szórszálhasogató“ művek épen egyes kövek, a melyekből a palota épül; rendszeres eljárással ők kalauzolnak végig az állatvilág jelenségein. Felkiált, hogy nincs magyar könyvünk, a melylyel „zoologiai műveltség“ szerzhetnénk, hogy azokat a „szórszálhasogató“ műveket megérthessük. s ezzel körülbelül azt mondja; nincs magasabb mathezisünk, a melylyel a számtan elemeit megszerzhetnők! Mert hát az állattani műveltség épen a részletek ismeretében gyökerezik. A mit ezután mond, az — bocsánat a kitételért — épen badarság.

Előbbre valónak mondja az állattant, az összehasonlító boncztant, a gerinczesek monographiáját; azt mondja, hogy nálunk még csak „nagyolni kellene, nem pedig filigrán dolgokkal bibelődni“, melyek fontosak lehetnek a francia, angol vagy német irodalomban, de nálunk nem; azután apostrofálja a Természettudományi Társulat illető bizottságát, hogy hát például jó lenne egy pár gerinczes rend monographiájáról gondoskodni stb. Az egész okoskodás oly benyomást tesz ránk, mint ha a referens azt hinné, hogy a külföld állattani irodalma is oly sorrendben íratott, a minőben például az egyetem tantervében foglaltatik. Már pedig minden nemzet bárminemű irodalmi szaka csak oly sorban keletkezett, a minőben a tehetségek jelentkeztek és vállalkoztak; s ez nálunk is csak úgy van, mert hát ezeket a dolgokat megrendelni nem lehet. És hát, ha azokkal a „filigrán dolgokkal nem bibelődünk“, azokkal t. i. a melyekre tehetségek vannak s vállalkoznak, mivel akarunk befolyíni a zoologia világirodalmába, mivel akarjuk dokumentálni, hogy kulturnemzet vagyunk? A referens azt találta kívánni, a mire neki magának kedve, talán szüksége van s hirtelenében azonosította magát az egész nemzettel. A „megbízások“ íránt sincs tisztában a referens, összeveti a „megrendelés“-sel; ámde a Természettudo-

mányi Társulat nyílt pályázatokat hirdet, azt bizza meg, a ki megállható tervet ad, s azal bizza meg, a mire vállalkozik, mást nem lehet tenni.

Jöjjünk egészen tisztába. Megvolt és van is az igyekezet, hogy a magyar állattani s más szakirodalomban létező nagy hézagokat fordításokkal pótoljuk, s ily fordítás van elég; de nincsen kellő hatása, mert idegen szellem szól belőlök, mely nem talál a magyar szemlélődés természetéhez. Az idegen szellemnek erőtetett, rácsínált olykor a nyelvérzékét sértő szavak akarnak kifejezést adni, a mivel azután üdvösen hatni, nem lehet. A Természettudományi Társulat ezt régen tudja és rajta van, hogy egy valóban nemzeti szellemű természetrajzi s más szakirodalomnak megvesse az alapját, olyannak, mely üdvösen hasson a nemzet művelődésére s eredményeivel befolyjon a művelődés világtengerébe is. E cél felé azokkal az erőekkel igyekezik, a melyek megvannak. E munkához, mint minden munkához, idő kell, s ez meghozza azokat a tehetségeket, a melyek hézagot hézag után pótolnak, főképen akkor, ha fővel gyanánt azt állítjuk fel, hogy semminemű tehetséget hevertetni nem kell. A Lygaeidák, sodró-állatkák, pókok, prücsök s bogarak után következni fognak más dolgok — kövek, meglesz a palota, csak ne tessék a magyartól követelni, hogy tiz év alatt létesítse azt, a mire sokkal boldogabb kulturnépek is századokat fordítottak — és ne tessék felületes ítéletekkel az anyagi alapot veszélyeztetni, a melyet a közönség szolgált.

HERMAN OTTÓ.

KÜLFÖLDI HANGOK TUDOMÁNYOS MOZGALMAINKRÓL. — Az elzárkózottság, mely a magyar tudományos irodalmat annyi évtizeden át jellemezte, mindinkább szűnőfélben van. A külföldi tudományos sajtó, különösen a német és az angol, mind gyakrabban megemlékezik már a magyarországi tudományos mozgalmakról is. Ennek bizonyosságul a kitünően szerkesztett „Nature“ (angol heti lap) márczius 8-iki számából a következő két kis közleményt idézzük, melyek ott a 417- és 418-ik lapon állanak és szószerinti fordításban így hangzanak:

I. „A magyar Természettudományi Társulat utolsó ülésén (február 21-ikén) Hantken úr részletes előterjesztést tett nagyterjedelmű mikroszkópikus vizsgálatáról, melyeket a magyar mészkö-

letti régi tertiar lerakodványok majdnem teljesen organikus maradványokból, főleg Algákból, Foraminiferákból és Bryozoákból állanak. Az Algák képezik több rétegnek a legfőbb részét s a Lithothamnium nemhez tartoznak. Mint-hogy a mai Lithothamnium kizárólag a tengerparton él, valószínű, hogy ezek a magyar mészkövek parti formációk.

II. „A magyar Földtani társulat februári ülésén Krenner tanár úr egy nem régiben fölfedezett nagyági ásványt mutatott be, mely tiszta tellur-aranyból áll. Ismeretes, hogy az arany a természetben soha sem fordul elő a kéncsoport valamely tagjával vegyülve, kivéve a tellurt. Tellurezüst és tellurarany keveréket találtak újabban Kaliforniában, de ez az első eset, hol tiszta tellur-arany kristályos állapotban fordul elő. Tekintettel arra, hogy az arany a legnemesebb fém és a tellur a legritkább elemek egyike, az új ásványt *Bunsenin*-nek nevezték el, méltó kifejezést óhajtván adni a hálának, melylyel a nagy chemikus iránt magyarországi tisztelői viseltetnek.“

— A STETTINER ENTOMOLOGISCHE ZEITUNG 1877-ik évi folyamában C. A. D o h r n, a híres entomologus megemlékezik az irodalmi rovatban a m. nemzeti muzeum legújabb kiadványairól, a Herman Ottó szerkesztette „Természetrzaji Füzetek“-ről is. Elmondja,

hogy a füzet első felében a czikkek magyarul, második felében pedig német fordításban vagy kivonatban közöltetnek. Azután így folytatja: „*Én azt tartom, hogy ez az igazi helyes eljárás a magyar természetbuvárokkal Isis alma materünk csodáit megkedveltetni és egyúttal a magyar autorok munkájának sikereit a magyarul nem értőkkel megismertetni. Megeshetik, hogy a sikerek még oly lendületet vesznek, hogy értetők, szívesen megtanulja az ember, utólagosan, az eredeti nyelvet.*“

— A TERM.-TUD. TÁRSULAT márczius 21-ikén tartott választmányi ülésén Krenner József, ki a társulat részéről „Magyarország ásványai“ című munka megvizsgálásával bízott meg, jelentette, hogy munkája 1878 őszére sajtó alá kerülhet. Az érczek már fel vannak dolgozva, jelenleg a silicatokkal foglalkozik. A munkát igen sok, mondhatni *váratlan* sok új adat fogja értékesíteni. Nehezíti a munka haladását az, hogy az irodalomban sok tényképez felhozott adat nem megbízható és hibás, a mi különösen a morphologiai részben sok „alapvizsgálatok“ kivételét teszi szükségessé.

Különbö megemlíthető, hogy éppen e vizsgálódásoknak eredményei fogják ezt a munkát, más országokra vonatkozó megjelent hasonló célú munkáktól megkülönböztetni.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Fegyzőkönyvi kivonatok a társulat üléseiről.

I. VÁLASZTMÁNYI ÜLES.

1877 febr. 21.

Elnök: BALOGH KÁLMÁN.

Elnök üdvözi a választmányt, mely mint újonnan megalakult, első ízben tartja ez évi ülését.

A titkár felolvassa a közgyűlés választási jegyzőkönyvét. — A választmány megalakultnak tekintik.

A titkár előterjeszti az 1877-ik évre szóló költségvetést, melyet a választmány változatlanul elfogad.

A titkár a társulat vagyonának biztosítása céljából egy Wertheimkassa vételét hozza javaslatba. Elfogadjatik és a vétellel a titkár és a pénztárnok bízott meg.

A titkár indítványozza, hogy a múlt évi bevételi többlet, illetőleg pénztári maradványból, mely 1235 frt. tesz, a báró Sina Simon alapítványába 525 frt. s a Csasz Márton alapítványába 180 frt. összesen 705

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.